

УДК 581.526.425(477-751Супр):574.1-047.44

^{1,2}*Смоляр Н. О., к. б. н., доцент, ²Запорожець А. О., здобувач освіти*

¹*Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка», м. Полтава, Україна*

²*Полтавський обласний еколого-натуралістичний центр
учнівської молоді, м. Полтава, Україна*

ОЦІНКА ПОКАЗНИКІВ НАУКОВОЇ ЦІННОСТІ БІОРИЗНОМАНІТТЯ СУПРУНІВСЬКИХ ПЕРЕЛІСКІВ У КОНТЕКСТІ ЇХ ЗАПОВІДАННЯ

Збереження лісів є однією з важливих сучасних проблем людства, оскільки ці біоми є одними із найважливіших джерел відновних ресурсів біосфери, а тому здатні стабілізувати та відновлювати її природну рівновагу. Тому питання охорони лісів планети, у тому числі й України, набувають пріоритетного значення. Надзвичайно актуальні вони й для Полтавщини – лісостепового регіону, де широколистяні ліси хоча і є зональним типом рослинності, однак збереглися лише на незначних площах і фрагментарно [2].

На околицях міста Полтави – обласного центру України – й до нашого часу збереглися незначні за площею масиви широколистяних лісів – залишки вікових дібров, зональних для Лівобережного Лісостепу. За структурою угруповань і флористичним складом вони цілком відображають особливості лісостепових дібров і мають вагомe історико-природоохоронне, фітосозологічне, екологічне значення [10].

Знаходяться вони неподалік Полтави в західному напрямі вздовж автодороги М-3 «Київ – Довжанський», на околицях якого збереглися незначні за площею масиви дібров природного походження, названі нами Супрунівськими перелісками. Інформація про них та їх біорізноманіття в науковому інформаційному просторі відсутня. Тому нами ці масиви обстежені в ботанічному та созологічному відношенні, на основі чого встановлено показники наукової цінності їх біорізноманіття, що є основою для наукового обґрунтування доцільності їх заповідання.

В основу роботи покладені матеріали польових досліджень, проведених автором за участі наукового керівника впродовж вегетаційного періоду 2021-2022 років традиційним маршрутним методом. Використано загальноприйнятий метод маршрутного флористичного обстеження в адміністративних межах населеного пункту – с. Супрунівка Полтавського району Полтавської області. Аналіз видової різноманітності флори здійснено на основі загальноприйнятого морфолого-еколого-географічного методу, методів порівняльної флористики. У ході проведення досліджень використано такі методи: спостереження; популяційного та екологічного

моніторингу біорізноманіття; описовий метод; метод узагальнення; маршрутний та точковий методи, інші.

Для визначення показників наукової цінності біорізноманіття досліджуваних лісових масивів нами застосовано прийняті в заповідній справі критерії – типовості (репрезентативності) та унікальності до флори, фауни, рослинності та ландшафтів [1].

Ландшафтна репрезентативність є достатньою, а унікальність – незначною. Лісові масиви збереглись на вододільному плато з рівнинним рельєфом і є зональними для Лівобережного Лісостепу.

Ценотична репрезентативність лісових масивів є високою. Основні їх площі зайняті широколистяним лісом із типовою структурою та видовим складом. Домінують угруповання кленово-липово-дубового лісу бруслиново-зірочникового зі значною участю *Fraxinus excelsior* L. у деревостані. Перший ярус формують *Quercus robur* L., *Fraxinus excelsior*, *Tilia cordata* Mill., *Acer platanoides* L., другий – *Ulmus laevis* Pall., *Acer campestre* L., *Pyrus communis* L., подекуди *Betula pendula* Roth (підсажена). Зімкненість деревостану – 0,8-0,9. Підлісок утворюють *Euonymus europaeus* L., *E. verrucosa* Scop., *Rhamnus cathartica* L., різні види *Crataegus* L., зрідка зустрічаються *Corylus avellana* L., *Sambucus nigra* L. *Prunus spinosa* L. утворює суцільні смуги заростей на узліссі. У різних частинах масиву виявлено вікові дерева *Quercus robur* та *Tilia cordata*.

Трав'яний ярус має на багатьох ділянках трансформований характер як наслідок значної неврегульованої рекреації. Однак, у цілому флористичний склад і структура лісу на даний час добре збережена і виявлена. Трав'яний ярус представлений *Stellaria holoste* L., на вологіших місцях, особливо ближче до тальвегу яру – *Aegopodium podagraria* L., на добре освітлених місцях – *Poa nemoralis* L. Основне флористичне ядро є типовим. Його формують *Carex pilosa* Scop. (подекуди утворює незначні за площею куртини), *Mercurialis perennis* L., *Polygonatum multiflorum* (L.) All., *Asarum europaeum* L., *Elymus caninus* (L.) L., *Pulmonaria obscura* Dumort, *Glechoma hirsuta* Waldst. & Kit., *Viola mirabilis* L., *Lathyrus vernus* (L.) Bernh., *Campanula trachelium* L., *Scrophularia nodosa* L. та ін. Значною є участь рослин – лісових нітрофілів: *Lamium purpureum* L., *Urtica dioica* L., *Alliaria petiolata* (M. Bieb.) Cavara & Grande, *Geum urbanum* L., *Galium rivale* (Sibth. & Smith) Griseb., *Lactuca schaixii* Vill. та ін. На узліссях та галявинах зростають *Hypericum perforatum* L., *Origanum vulgare* L., *Achillea submillefolium* Klokov & Krytzka та інші узлісні й деякі лучно-степові види.

Навесні трав'янистий покрив лісу представлений синузіями ранньовесняних ефемероїдів, домінантами яких є *Scilla siberica* Haw. (регіонально рідкісний вид), *Corydalis solida* (L.) Clairv., *Ficaria verna* Huds., *Anemone ranunculoides* L. із участю інших весняноквітучих рослин.

Надґрунтовий покрив утворюють мохи, гриби. На корі дерев виявлені епіфітні лишайники, водорості, мохи.

Ценотична унікальність лісових масивів є високою, так як у складі рослинності представлені рідкісні фітоценози, включені до Зеленої книги України (угруповання широколистяних лісів із домінування дуба звичайного (кленово-липово-дубові ліси ліщиново-зірочникові, -яглицеві, конвалієві).

Флористична репрезентативність Супрунівських перелісків є високою. Флора судинних рослин досліджуваних масивів, за результатами проведених нами досліджень, нараховує 117 видів [3]. Результати проведених аналізів (систематичного, біоморфологічного, екологічного, еколого-ценотичного) [2] засвідчує її чітко виявлений неморальний характер із добре збереженим неморальним флористичним ядром.

Флористична рідкісність і унікальність є теж високими. Хоча в складі флори лісових масивів виявлено тільки два рідкісних видів, однак вони утворюють досить чисельні ценопопуляції. Це – *Tulipa quercetorum* Клоков.& Zoz, включений до Червоної книги України [5] та *Scilla siberica* – охороняється в Полтавській області [4]. Останній вид є домінантом весняних синузій ефемероїдів, які презентують трав'яний покрив лісів у ранньовесняний період.

Фауністична репрезентативність Супрунівських перелісків є високою. В складі фауни відзначені представники більшості систематичних та екологічних груп лісових тварин. Наявність серед них узлісних та синантропних видів обумовлено межуванням лісових масивів із селітебними та сільськогосподарськими територіями. Найбільшою різноманітністю виділяється орнітофауна, яку репрезентують біля 100 видів птахів. Фоновими видами тут є *Fringilla coelebs* L., *Turdus philomelos* L., *Turdus philomelos* L., *Erithacus rubecula* L., *Jynx torquilla* L., *Phylloscopus collybita* L., *P. sibilatrix* L., *Sitta europaea* L., *Garrulus glandarius* L., *Sylvia atricapilla* L., *Coccothraustes coccothraustes* L., *Cyanistes caeruleus* L., *Cuculus canorus* L., *Turdus merula* L., *Carduelis carduelis* L., *Chloris chloris* L. *Passer montanus* L. Ближче до периферії масивів та на узліссях типовими представниками є *Emberiza citrinella* L. та *Oriolus oriolus* L. Поширений тут євритоппний вид – *Sturnus vulgaris* L., гніздування якого пов'язане з популяцією *Dendrocopos major* L., який також є типовим для цього масиву. Нечисельними видами в досліджуваних лісових біотопах є *Luscinia luscinia* L., *Columba palumbus* L., *Ficedula albicollis* L., *F. hypoleuca* L. Останній вид охороняється як регіонально рідкісний для Полтавщини вид. Більшість із наведених видів включені до списків Бернської конвенції, тобто мають європейський соціологічний статус.

Народногосподарського значення Супрунівські переліски не мають, оскільки їх площі незначні. Натомість ці локальні лісові екосистеми мають вагоме екологічне значення як осередки збереження типового для регіону лісового біорізноманіття, беруть участь у формуванні мікрокліматичних

показників, виконують ґрунтозахисну роль, оскільки протидіють вітровій та водній ерозії місцевостей.

Ці установлені показники нами використано для підготовки наукового обґрунтування доцільності збереження лісових масивів Супрунівських перелісків шляхом заповідання в статусі ботанічного заказника місцевого значення. Відповідно до положень ботанічні заказники створюються з метою збереження й відтворення цінних у науковому, народногосподарському (ресурсно-кормовому) і естетичному відношенні ділянок із природним рослинним покривом, а також для збереження в природних умовах рідкісних рослин та угруповань.

Використані інформаційні джерела:

1. Андриенко Т.Л., Плюта П.Г., Прядко Е.И., Каркуцев Г.Н. *Социально-экологическая значимость природно-заповедных территорий*. К. : Наукова думка, 1991. 157 с.
2. Байрак О. М., Стецюк Н. О. *Атлас рідкісних і зникаючих рослин Полтавщини*. Полтава : Верстка, 2005. 248 с.
3. Смоляр Н. О., Запорожець А. О. *Збереження останців Супрунівських дібров у Полтавській області в умовах сучасних екологічних викликів та загроз // Подолання екологічних ризиків і загроз для довкілля в умовах надзвичайних ситуацій – 2022 : Збірник матеріалів I Міжнародної науково-практичної конференції «Подолання екологічних ризиків та загроз для довкілля в умовах надзвичайних ситуацій – 2022», (26–27 травня 2022 року, Полтава – Львів)*. Полтава : НУПП, 2022. С. 551–554.
4. Смоляр Н.О., Запорожець А.В. *Фіторізноманіття Супрунівських перелісків та їх збереження (Полтавська область, Україна) // The IV International Scientific and Practical Conference «Actual problems of practice and science and methods of their solution», January 31 – February 02, Milan, Italy*. P. 116–120.
5. *Червона книга України. Рослинний світ ; за заг. ред. Я.П. Дідуха*. К. : Глобалконсалтинг, 2009. 900 с.